

گیاهان دارویی

(رشته علوم کشاورزی)

www.ketab.ir

دکتر فرشاد ابراهیم پور مهندس خالد عیدی زاده

سرشناسه	:	ابراهیم پور، فرشاد، ۱۳۵۶ -
عنوان و پدید آور	:	گیاهان دارویی / مولفان: فرشاد ابراهیم پور، خالد عیدی زاده.
مشخصات نشر	:	تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	:	ده ۱۷۱، ص.
فروست	:	دانشگاه پیام نور؛ ۱۷۰۹. دانشکده علوم کشاورزی؛ ۱۵۲.
شابک	:	978-964-387-751-4
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبیا.
یادداشت	:	واژه نامه.
موضوع	:	گیاهان دارویی - آموزش برنامه ای.
شناسه افزوده	:	عیدی زاده، خالد، ۱۳۶۲ -
رده بندی کنگره	:	۵۹-۱۶۴/الف RS
رده بندی دیویی	:	۶۱۵/۳۲۱
شماره کتابشناسی ملی	:	۲۲۴۴۵۲۱

دانشگاه پیام نور

گیاهان دارویی

مؤلفان: دکتر فرشاد ابراهیم پور - مهندس خالد عیدی زاده

ویراستار علمی: دکتر حسن حبیبی

تهیه و تولید: مدیریت تولید مواد و تجهیزات آموزشی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه پیام نور

شمارگان: ۸۰۰۰ نسخه

نوبت و تاریخ چاپ: چاپ اول اردیبهشت ۱۳۹۰

شابک: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۳۸۷ - ۷۵۱ - ۴

ISBN: 978 - 964 - 387 - 751 - 4

فروش این کتاب فقط از طریق نمایندگی‌های دانشگاه پیام نور مجاز می باشد و فروش آن در سایر مراکز فروش کتاب موجب تعقیب قانونی فروشنده خواهد گردید

(کلیه حقوق نشر اعم از چاپی، الکترونیکی، تصویری، صوتی و اینترنتی برای دانشگاه پیام نور محفوظ است)

قیمت: ۲۲۰۰۰ ریال

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشگفتار ناشر

کتاب‌های دانشگاه پیام نور حسب مورد و با توجه به شرایط مختلف یک درس در یک یا چند رشته دانشگاهی، به صورت کتاب درسی، متن آزمایشگاهی، فرادرسی، و کمک‌درسی چاپ می‌شوند.

کتاب درسی ثمره کوشش‌های علمی صاحب اثر است که براساس نیازهای درسی دانشجویان و سرفصل‌های مصوب تهیه و پس از داوری علمی، طراحی آموزشی، و ویرایش علمی در گروه‌های علمی و آموزشی، به چاپ می‌رسد. پس از چاپ و ویرایش اول اثر، با نظرخواهی‌ها و داوری علمی مجدد و با دریافت نظرهای اصلاحی و متناسب با پیشرفت علوم و فناوری، صاحب اثر در کتاب تجدیدنظر می‌کند و ویرایش جدید کتاب با اعمال ویرایش زبانی و صوری جدید چاپ می‌شود.

متن آزمایشگاهی (م) راهنمایی است که دانشجویان با استفاده از آن و کمک استاد، کارهای عملی و آزمایشگاهی را انجام می‌دهند.

کتاب‌های فرادرسی (ف) و کمک‌درسی (ک) به منظور غنی‌تر کردن منابع درسی دانشگاهی تهیه و بر روی لوح فشرده تکثیر می‌شوند و با در وبگاه دانشگاه قرار می‌گیرند.

مدیریت تولید محتوا و تجهیزات آموزشی

فهرست

نه	پیشگفتار
۱	فصل اول- تاریخچه استفاده از گیاهان دارویی
۲	تفاوت بین گیاهان دارویی، داروهای گیاهی و شیمیایی
۵	تاریخچه گیاهان دارویی در جهان
۷	پیشگامان و نامداران شناخت گیاهان دارویی در شرق
۹	رنسانس و آغاز تحول شناخت گیاهان دارویی در غرب
۱۲	تاریخچه گیاهان دارویی در کشورهای مختلف
۱۷	فصل دوم- اهمیت اقتصادی و ضرورت توجه به گیاهان دارویی
۱۸	جایگاه اقتصادی گیاهان دارویی در جهان و ایران
۲۰	ضرورت توجه به پرورش گیاهان دارویی در کشور
۲۲	مهمترین مشکلات توسعه صنعت گیاهان دارویی در کشور
۲۷	فصل سوم- طبقه‌بندی گیاهان دارویی
۲۷	طبقه‌بندی براساس نیازهای اکولوژیک
۲۸	طبقه بندی از لحاظ عادت رشد
۲۹	طبقه بندی از لحاظ مرفولوژیک یا اندام قابل مصرف
۳۰	طبقه بندی بر حسب نوع اثر درمانی
۳۰	طبقه بندی از نظر گیاه شناسی
۳۰	طبقه بندی بر اساس ترکیبات شیمیایی یا نوع ماده مؤثره
۳۳	فصل چهارم- طبقه بندی مواد مؤثره و مختصری در مورد روش‌های استخراج اسانس و عصاره گیاهان دارویی
۳۴	طبقه بندی مواد مؤثره گیاهان دارویی
۳۴	آلکالوئیدها
۳۵	گلیکوزیدها
۳۶	اسانس‌ها
۳۸	مواد تلخ
۳۸	فلاون‌ها و فلاونونیدها
۳۹	موسیلاژها

۴۰	سابونین‌ها
۴۰	اسید سیلیک
۴۱	تانن‌ها
۴۱	ویتامین‌ها
۴۲	منشاء بیولوژیکی مواد مؤثره
۴۳	روش‌های استخراج اسانس
۴۳	تقطیر با بخار سریع به روش کولتر
۴۴	تقطیر با حرارت براساس روش اشتال
۴۴	استخراج با منیل کلراید
۴۵	استخراج با استفاده از متانول
۴۵	استخراج با استفاده از اولئو-رزین‌ها
۴۷	فصل پنجم- عوامل مؤثر بر رشد و نمو گیاهان دارویی
۴۷	عوامل طبیعی
۴۱	نور
۴۹	درجه حرارت
۵۰	رطوبت و آبیاری
۵۱	خاک و عناصر غذایی
۵۲	مکان رویش
۵۳	عوامل گیاهی و زراعی
۵۳	سن گیاه و مراحل مختلف رشد
۵۳	عملیات به زراعی
۵۵	عوامل زنده و غیر زنده
۵۷	فصل ششم- تکثیر و ازدیاد گیاهان دارویی
۵۷	تکثیر مستقیم یا جنسی
۶۰	تکثیر غیر مستقیم یا رویشی
۶۰	استفاده از روش‌های بیوتکنولوژی در تکثیر و ازدیاد گیاهان
۵۴	کشت بافت
۶۵	مهندسی ژنتیک
۷۳	فصل هفتم- برداشت و خشک کردن گیاهان دارویی
۷۳	برداشت، خشک کردن و انبارداری اندام‌های مختلف گیاهان دارویی
۷۶	ریشه و ریزوم
۷۶	سرشاخه‌ها
۷۷	برگ‌ها
۷۷	گل‌ها
۷۸	از گیاه تا دارو
۷۹	فصل هشتم- معرفی و روش‌های کاشت، داشت و برداشت مهمترین گیاهان دارویی
۸۰	باریجه

۸۳	زیره سیاه ایرانی
۸۵	رازیانه
۸۷	پومادران
۸۹	آویشن
۹۳	زیره سیاه اروپایی
۹۵	بابونه
۹۸	مرزه
۱۰۰	نعتاع
۱۰۳	رازک
۱۰۶	پامچال
۱۰۸	تاتوره
۱۱۰	ترخون
۱۱۳	سنبل الطیب
۱۱۵	علف لیمو
۱۱۸	گل انگشتانه
۱۲۰	گشنیز
۱۲۲	گلبر
۱۲۴	گلرنگ
۱۲۶	بادرشی
۱۲۸	اسفرزه
۱۳۰	شیرین بیان
۱۳۳	گل راعی
۱۳۵	گالگا
۱۳۷	افسنتين
۱۳۹	گاوبیان
۱۴۱	بادرنجبویه
۱۴۳	سذاب
۱۴۵	آنیون
۱۴۷	زوفا
۱۴۹	بنگ دانه
۱۵۱	شاییزک
۱۵۴	مریم گلی
۱۵۶	مرزنجوش بستانی
۱۵۸	گل همیشه بهار
۱۶۰	به لیمو
۱۶۲	جین سنگ
۱۶۴	زرشک
۱۶۶	رزماري
۱۶۸	اسطوخودوس
۱۷۰	منابع

پیشگفتار

استفاده از گیاهان دارویی به قدمت عمر انسان است چون بیماری‌ها با پیدایش بشر متولد شده‌اند و اسناد چند هزار ساله موجود در تاریخ طب و داروسازی حاوی تجربیات و اطلاعات ارزشمند گیاهان درمانی می‌باشد. تا چند دهه گذشته آنچه که به عنوان دارو مورد استفاده قرار می‌گرفت از منابع طبیعی و به‌طور عمده از گیاهان به‌دست می‌آمد. با پیشرفت سریع علوم از یک‌سو، و مسائل اقتصادی از سوی دیگر از مصرف گیاهان دارویی به صورت گذشته کاسته شد و داروهای شیمیایی در بسیاری موارد جایگزین گیاهان شدند. تجربه چند دهه اخیر نشان می‌دهد که داروهای شیمیایی با تمام کارایی، اثرات نامطلوب و ناگوار بسیاری به همراه دارند. امروزه ثابت شده است که کمتر ماده خالصی وجود دارد که دارای اثرات سوء نباشد به همین دلیل در چند دهه اخیر بازگشت به استفاده از گیاهان دارویی مورد توجه بسیار قرار گرفته است و دانشگاه‌ها، مراکز تحقیقاتی، کارخانه‌ها و سازمان بهداشت جهانی برنامه‌های وسیعی جهت استفاده گیاهان دارویی تدارک دیده، و نقش گیاهان دارویی را در قرن بیست و یکم سرنوشت‌ساز تلقی نموده‌اند. با توجه به اینکه در حال حاضر مواد اولیه دارویی در ایران کمتر ساخته می‌شود و در صنعت داروسازی به‌طور اساسی نیازمند به‌این مواد می‌باشیم؛ استفاده از منابع گیاهان دارویی داخلی یکی از راه‌های کاهش این نیاز است که از دیر زمان در ایران به‌طور سنتی رواج داشته است. اما استفاده‌های صحیح از گیاهان دارویی مشروط به وجود اطلاعات دقیق و علمی است که متأسفانه بر اثر مرور زمان و به علت دخالت افراد ناآگاه و سودجو منحرف گشته و افسانه‌ها و مطالب غیرواقع به آنها اضافه شده است که باید آنها را از هم جدا نمود و این جداسازی

احتیاج به افراد متخصص و صاحب نظر دارد تا نتایج حاصله سودمند قرار گیرد. امید است که با کمک مسئولین محترم کشور و افراد نخبه و توانمند در میهن عزیزمان ایران بتوانیم میراث‌های ارزشمند فراموش شده در کشور که زمانی پیش رو علوم پزشکی و داروسازی بوده است را زنده نماییم.

فرشاد ابراهیم پور و خالد عیدی زاده

www.ketab.ir